

Pesticídy a cesta rozvoja trvalodržateľného poľnohospodárstva na Slovensku.

PAN Germany - je členom medzinárodnej siete viac ako 600 občianskych skupín, ktoré sa snažia predchádzať zlému a nadbytočnému používaniu pesticídov, a presadzujú metódy trvalodržateľného poľnohospodárstva.

PAN Germany zabezpečuje informácie nebezpečia pesticídov a kampane alternatívne spôsoby hospodárenia.

CEPA – Centrum pre podporu miestneho aktivizmu je slovenská mimovládna organizácia, ktorá sa zameriava na transparentné a dobré využívanie verejných (teda aj európskych) financií a predkladá trvalodržateľné alternatívy ich využitia vo viacerých oblastiach (poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka, obnoviteľné energie). CEPA je členom skupín „Priateľov Zeme“ a „CEE Bankwatch network“.

**Fact Sheet
2004**

Slovenské poľnohospodárstvo

Slovensko, ako člen EÚ od 1. mája 2004, je krajinou s 5,379 mil. obyvateľmi. Zo základných charakteristík sa možno dozvedieť, že z celkovej rozlohy 49 035 km² je 49,9 % poľnohospodárska pôda. Vychádzajúc z údajov EUROSTATU a štatistík OECD je Slovensko charakterizované ako vidiecka krajina. Približne 48% obyvateľov žije vo vidieckom, 40% v tranzitnom/prechodnom a len 12% v urbanizovanom prostredí.¹⁾

V r. 1990 vytváralo poľnohospodárstvo 8%, v r. 1995 to bolo 5% a v r. 2002 už len 4,1% z HDP krajiny.²⁾ Zamestnanosť v agro-sektore rovnako zaznamenala postupný pokles z 12% v r. 1990 na 7% v r. 2001, čo znamenalo stratu približne 106 000 prac. miest. V porovnaní s priemerom krajiny, sú príjmy v poľnohospodárstve o 26,3% nižšie.³⁾

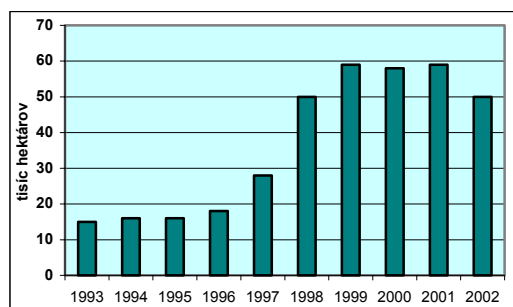
V štruktúre hospodárstiev dominujú veľké podniky, ktoré v r. 2001 zaberali 90% poľ. pôdy a ich priemerná rozloha bola 124 ha. V rovnakom roku malé farmy zaberali 10% a priemerná rozloha súkromnej farmy bola 39,2 ha.⁴⁾

V r. 2002 bola celková rozloha poľnohospodárskej pôdy registrovaná na 2,44 mil. ha. Z toho približne 58,8% ornej pôdy, nasledovanej pasienkami a lúkami na 36,2%.⁵⁾ Trend vývoja

pestovaných plodín ukazuje nárast pestovania obilnín, olejnín a zeleniny a zároveň pokles pestovania krmovín, zemiakov, kukurice a ďatelinovín.⁶⁾

Ekologické poľnohospodárstvo nie je rozvinuté na Slovensku postačujúco – v r. 2002 bolo registrovaných vedno 11 podnikov a 65 farmárov na ploche 47576 ha, čo bolo približne na 2% z celkovej rozlohy poľ. pôdy v SR.⁷⁾ Graf 1 ukazuje dynamiku rozvoja ekologického poľnohospodárstva v SR. Vychádzajúc zo slov Dušana Janovičeka, bývalého riaditeľa Ekotrendu (Združenie priateľov ekologického poľnohospodárstva), viac ako 90% bio-produktov bolo v r. 2002 vyvázaných do zahraničia.⁸⁾

Graf 1: Ekologické poľnohospodárstvo v SR

Zdroj: MŽP SR (2004) - Správa o stave ŽP v r. 2003

1) Ministerstvo poľnohospodárstva - MP SR(2004): Sektorový operačný program poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka (SOP) 2004-2006

2) Ministerstvo životného prostredia – MŽP SR (2004): Správa o životnom prostredí v r. 2003

3) MP SR (2004): Správa o životnom prostredí v r. 2003

4) 5) MP SR (2003): Zelená správa

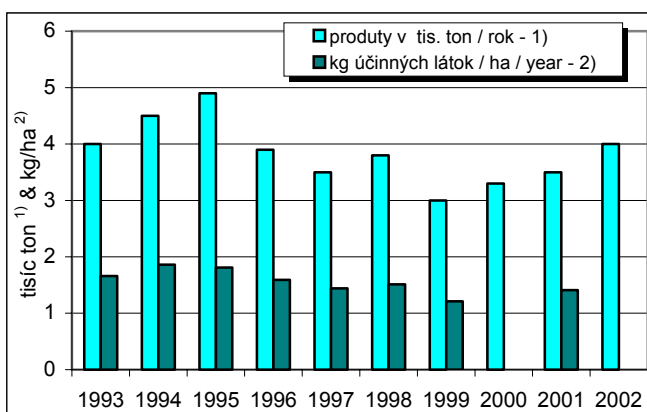
6) MP SR (2004): SOP poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka 2004-2006

7) MŽP SR (2004): Správa o životnom prostredí v r. 2003

8) Janoviček, D (2003): Interview k ekologickému poľnohospodárstvu v SR, Ekotrend, August 2003

Pesticídy

Každý poľnohospodár s pozemkom väčším ako 10 ha je povinný odovzdávať údaje o používaní pesticídov na UKSUP (Ústredný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky). V r. 2002 bolo použitých v SR 3995 ton pesticídov, z čoho najviac - 53% herbicídov (pozri Graf 3)⁹⁾. Po

Graf 2: Používanie pesticídov v SR

Zdroje: 1) MŽP SR (2004) - Správa o stave ŽP v r. 2003;
2) GFA Terra/Avalon (2003): Inventarizácia pesticídov v poľnohospodárstve krajínach povodia Dunaja.

výraznom poklese používania agro-chemikálií v r. 1990, začala ich spotreba od r. 1999 opäť pomaly narastať približne o 10% ročne. Napríklad v r. 2002 narástla spotreba celkovej spotreby pesticídov oproti r. 2001 o 17%. História spotreby pesticídov možno vidieť na grafe 2, kde možno sledovať aj intenzitu používania pesticídov v spotrebe účinných látok v kg na hektár pôdy. Po vstupe SR do EÚ sa očakáva výraznejší nárast spotreby agro-chemikálií, čo môže mať zásadne negatívny dopad na kvalitu životného prostredia ako aj bezpečnosť potravín.

Registrácia, autorizácia a kontrola používania pesticídov.

Odbor ochrany rastlín UKSUPu, zodpovedá za národnú registráciu a autorizáciu pesticídov na Slovensku. Zoznam pesticídov (ochranných prostriedkov rastlín) je štvrťročne aktualizovaný

⁹⁾ MŽP SR (2004): Správa o životnom prostredí v r. 2003

¹⁰⁾ MP SR (2004): Vestník č. 67, časť 14 – Register prípravkov na ochranu rastlín

¹¹⁾ Uhnák J, Szokolay A (2003): Posúdenie stavu monitoringu a kontroly rezíduí pesticídov v ovocí a zelenine v SR

¹²⁾ Lešínský D. (2004): Interview s Ing. Luptákovou z Odd. kvality podzemných vôd SHMU

vestníkom ministerstva pôdohospodárstva SR. Od roku 2001 sa počet registrovaných prípravkov pohybuje okolo 600 a počet registrovaných účinných látok okolo 300.¹⁰⁾

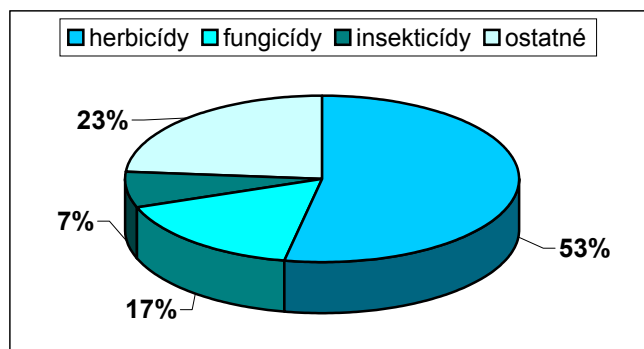
Rezíduá pesticídov v potravinách, krmivách a životnom prostredí.

Rezíduá pesticídov (PRs) v potravinách sú kontrolované Štátnou veterinárnou a potravinovou správou, konkrétne oddeleniami pre rastlinné produkty a pre živočíšne produkty.

V princípe existujú dva zdroje informácií o rezíduách pesticídov v potravinách – priebežný monitoring ich výskytu v potravinách spotrebiteľského koša a kontrola domácich a dovozových potravín a krmív. V r. 2003 bolo detekovaných 54 rôznych druhov pesticídov v 13 165 vzorkách domácich a 62 druhov pesticídov v 7734 vzorkách dovozových potravín. V 16 prípadoch rezíduá prekročili povolený limit koncentrácie rezíduí pesticídov (Tabuľka 1).

V r. 2002 sa analyzovalo priebežným monitoringom 39 rôznych druhov pesticídov a ani v jednom prípade nebol prekročený limit. Tieto údaje však sotva možno považovať za reprezentatívne, pretože v rovnakom roku bolo na Slovensku autorizovaných približne 300 rôznych druhov pesticídov.¹¹⁾

Rezíduá pesticídov vo vode sú pravidelne kontrolované Slovenským hydrometeorologickým ústavom (SHMÚ). Od roku 1982 boli analyzované PRs v podzemných vodách dva krát ročne, no po r. 1997, z finančných dôvodov už len jeden krát. Od r. 1997 bolo analyzovaných len 9 druhov pesticídov v podzemných vodách, v r. 2003 to už bolo 37 druhov.¹²⁾

Graf 3: Zloženie použitých pesticídov v SR, r. 2002

Zdroj: MŽP SR (2004) - Správa o stave ŽP v r. 2003

Tabuľka 1: Rezíduá pesticídov, analýzy potravín na Slovensku, VÚP 2003*						
Pesticídy 2003	PA	> LOQ	% LOQ	NL	% NL	
nad limit v r. 2003						domáce produkty
Bromadiolon	1	0	0	1	100	z mäsa
Cypermethrin	400	3	0,8	1	0,3	z obilnín a olejín
Fenvalerate	304	0	0	2	0,7	ostatné potraviny
Chlordane	401	6	1,5	7	1,7	ovocie a výrob. z ovocia
všetky vzorky (HP)	13165	761	5,8	11	0,08	
nad limit v r. 2003						dovozové produkty
Beta HCH	549	>4	0,7	1	0,2	mlieko a mliečne výr.
Cypermethrin	158	2	1,3	1	0,6	ostatné potraviny
Endosulfan	146	2	1,4	1	0,7	ostatné potraviny
Orto-fenylfenol	38	8	21,1	1	2,6	ovocie a výrob. z ovocia
Procymidone	162	4	2,5	1	0,6	ostatné potraviny
všetky vzorky (IP)	7734	311	4,0	5	1,6	
PA - počet vzoriek > LOQ - nález vyšší ako medza kvantifikácie anal. prístroja NL - nadlimitné vzorky						

* počet analyzovaných pesticídov v domácich p. - 54; v dovozových p. 62

Zdroj: VÚP Šalgovicová et al (2004): Monitoring, kontrola potravín, spotrebného koša v r. 2003; výber

V r. 2003 bolo monitorovaných približne 60 odberových miest povrchových vôd, ktoré boli vyberané aj podľa intenzity poľnohospodárstva. Vzorky sa odoberajú 2-6 krát do roka, na jednotlivých odberových miestach sa kontroluje 6-29 rôznych pesticídov (Tabuľka 2).¹³⁾

Perzistentné organické pesticídy (POPs)

Relatívne komplexná analýza „POPsov“ na Slovensku - konkrétne sa jednalo o Aldrín, Dieldrín, DDT, DDE, HCB, Heptachlorine a Mirex, bola dokončená v r. 2004 v rámci projektu podporovanom GEF/UNDP. Projekt „Monitoring a inventarizácia perzistentných

¹³⁾ Lešinský D. (2004): Interview s Ing. Domenyovou a Ing. Vančovou z Odd. kvality povrchových vôd SHMU

¹⁴⁾ MŽP SR (2003): Monitoring POPs na Slovensku; Zavečná, technická správa, č. 2, časť 1, apríl 2003

¹⁵⁾ MŽP SR (2003): Monitoring POPs na Slovensku; Zavečná, technická správa, č. 2, časť

Tabuľka 2: Pesticídy vo vodách SR v r. 2000-2003*

	2000		2001		2003	
	PA	NL	PA	NL	PA	NL
povrchová voda	42	0	25	0	26	0
podzemná voda	1119	1	672	11	935	0
pitná voda	331	0	578	1	994	4
spolu	1492	1	1275	12	1955	4
PA - počet analyzovaných vzoriek; NL - nadlimitná kontaminácia (nad MRL)						

* v r. 2002 nebol zaregistrovaný žiadny pozitívny nález

Zdroj: VÚP Šalgovicová et al. (2003): Monitoring, kontrola potravín, spotrebného koša z r.2002; výber zo správy

organických polutantov na Slovensku“ bol koordinovaný SHMÚ a mal podporiť implementáciu Štokholmského dohovoru z r. 2001 v našej krajine. Výsledky projektu jasne ukazujú výrazný pokles výskytu „POPsov“ v prostredí na Slovensku a mapujú lokality zvýšenej kontaminácie (napr. Zemplínsky región východného Slovenska).¹⁴⁾

Pesticídy typu DDT boli na Slovensku zakázané od roku 1974, no ich rezíduá možno nájsť v prostredí i dnes. Tabuľka 3 ukazuje priemerné hodnoty koncentrácie DDT v rôznych prostrediach ako ich kumulatívny potenciál, ktorý závisí predovšetkým od potravinového reťazca.¹⁵⁾

Tabuľka 3: Priemerné koncentrácie DDT v r. 1995—2001

prostredie	priem. koncentr.	počet vzoriek
Voda spolu	µg/l 0,0044	12855
pôda spolu	µg/kg 10,49	1933
zvieratá spolu	µg/kg 31,81	12101
ľudské tkanivá	µg/kg 5138,74	333

Zdroj: Ministerstvo ŽP (2003): Monitoring "POPsov" na Slovensku; Záverečná - technická správa, Č.2, časť 1, apríl 2003

Hlavné úlohy pre MVO oblasti pesticídov

1. Prehliť a zosilniť existujúcu spoluprácu na informačnej, politickej aj praktickej úrovni
2. Budovať povedomie – prinášať tému pesticídov do médií
3. Iniciovat' transparentnú kontrolu PRs v

- potravínach, predovšetkým v supermarketoch
4. Pomáhať pri optimalizácii národných systémov kontroly a monitoringu smerom k vyššej efektívnosti a flexibilitě
 5. Poskytovať informácie verejnosti a poľnohospodárom
 6. Organizovať tréningy a školenia zamerané na správnu farmársku prax
 7. Podporovať šírenie trvalodržateľných alternatív, napr. ekologického poľnohospodárstva

CEPA sa pokúsila zjednotiť kapacitu a poznanie zainteresovaných slovenských mimovládnych organizácií (MVO) a 26. marca 2004 iniciovala založenie Agro-eko fóra (15 organizácií ako Priatelia Zeme, SOVS, Greenpeace a pod.). Hlavným cieľom tejto platformy MVO je presadzovať trvalodržateľné poľnohospodárstvo na informačnej, politickej a praktickej úrovni.

Kontakty

Kompetentné inštitúcie a ministerstvá:

UKSUP – Ústredný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky – www.uskup.sk, Tel: +421(0) 2 6442085; Fax: +421(0) 2 64462084; E-mail: f.hrdina@uksup.sk, j.schlosserova@uksup.sk

VÚP – Výskuný potravinársky ústav – www.vup.sk, Tel: +421-2-55574622; Fax: +421-2-55571417, E-mail: vup@vup.sk, salgovicova@vup.sk

SHMU – Slovenský hydrometeorologický ústav – www.shmu.sk, Tel: +421(0) 2 5477 1247, Fax: +421(0) 2 5477 4593, E-mail: SHMUGR@shmu.sk, Jana.Domenyova@shmu.sk

VUVH – Výskumný ústav vodohospodársky – www.vuvh.sk, Tel: +421(0)2 59343 111, Fax: +421(0) 2 5441 5743, E-mail: sciesecr@vuvh.sk, kutnik@vuvh.sk

UPKM – Ústav preventívnej a klinickej medicíny www.upkm.sk; Tel: +421(0) 2 59 369 111, Fax: +421 (0) 2 547 71 094, E-mail: sekretariat@upkm.sk

SVPS – Štátna veterinárna a potravinárska správa – www.svps.sk; Tel: +421(0) 2 602 57 215; Fax: +421(0) 2 65426 320; E-mail: chudy@svssr.sk, buchlerova@svssr.sk,

UVZ SR – Slovenský inštitút národného zdravia – www.uvzsr.sk; Tel: +421 (0) 2 492 84 369, Fax: +421(0) 2 443 72 641; E-mail: fedicova@uvzsr.sk

SIŽP – Slovenská inšpekcia životného prostredia – www.sizp.sk, Tel: +421(0) 2 654 22 408; Fax: +421(0) 2 602 92

525;

E-mail: sizp@sizp.sk

Ministerstvo životného prostredia SR – www.enviro.gov.sk; Tel: +421 (0) 2 5956 2222; Fax: +421 (0) 2 5956 2222; E-mail: info@enviro.gov.sk

Ministerstvo pôdohospodárstva SR – www.mpsr.sk; Tel: +421 (0) 2 59 266 301; Fax: +421 (0) 2 59 266 311; E-mail: tlacove@land.gov.sk

Ministerstvo zdravotníctva – www.health.gov.sk; Tel: +421 (0) 2 593 73 111; Fax: +421 (0) 2 547 77 983; E-mail: office@health.gov.sk

Mimovládne organizácie zamerané na podporu trvalodržateľného poľnohospodárstva, problematiky pesticídov:

CEPA – Priatelia Zeme, Centrum pre podporu miestneho aktivizmu – www.cepa.sk; Tel/Fax: +421 (0) 48 419 33 24; E-mail: cepa@cepa.sk, lesinsky@changenet.sk

GREENPEACE – www.greenpeace.sk; Tel: +421(0) 2 55424455; Fax: +421(0)2 55424255; E-mail: info@greenpeace.sk, martin.hojdik@greenpeace.sk

SOVS – Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku – www.sovs.sk; Tel: +421 (0) 2 55422185 ; Fax: +421(0)2 55422186; E-mail: sovs@sovs.sk, sutiakova@sovs.sk

Daphne – Inštitút aplikovanej ekológie – www.daphne.sk; Tel: +421 (0) 2 455 240 19; Fax: +421 (0) 2 456 402 01; E-mail: daphne@changenet.sk, viestova@changenet.sk

Ekotrend – Združenie priateľov ekologického poľnohospodárstva na Slovensku – www.ecotrend.sk; Tel: +421 (0) 53 4511826; Fax: +421 (0) 34 6216037; E-mail: afra@eafra.sk, janovicek@ecotrend.sk

Ekotoxikologické centrum – www.ekotox.sk; Tel: +421 (0) 2 4594 5223; Fax: +421 (0) 2 4594 5223; E-mail: etcba@gtinet.sk

Vydané: Pesticide Action Network e.V. (PAN Germany) v spolupráci CEPA – Priatelia Zeme Slovensko 2004

Hlavný autor: Daniel Lešínský (CEPA)
Editor: Susanne Smolka (PAN Germany)

Pestizid Aktions-Netzwerk e.V. (PAN Germany)
Nernstweg 32, 22765 Hamburg, Nemecko
tel.: +49(0)40-399 19 10-0, fax: +49(0)40-390 75 20
E-mail: info@pan-germany.org, www.pan-germany.org

Centrum pre podporu miestneho aktivizmu (CEPA)
Ponická Huta 65, 97633 Poniky, Slovensko
tel/fax: +421 45 4193324, +421 45 4123859
E-mail: cepa@cepa.sk, www.cepa.sk,

Rozmnožovať tento list faktov alebo/a akúkoľvek jeho časť je možné len so súhlasom jeho autora resp. editora. Financované z prostriedkov Rausing Trustu (Veľká Británia), za čo úprimne ďakujeme.